

УДК 81'373'82

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ РОМАНІВ У. ФОЛКНЕРА

Бойцан Л. Ф.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається проблема відтворення концептуального простору романів У. Фолкнера з точки зору лінгвокультурологічного підходу. Установлюються основні концепти, які структурують концептуальний простір романів митця.

Ключові слова: *концептуальний простір, концептуальна метафора, концепт, когнітивна лінгвістика.*

В статье рассматривается проблема отражения концептуального пространства романов У.Фолкнера с точки зрения лингвокультурологического подхода. Устанавливаются основные концепты, которые структурируют концептуальное пространство романов писателя.

Ключевые слова: *концептуальное пространство, концептуальная метафора, концепт, когнитивная лингвистика.*

The article deals with the urgent problem of conceptual space actualization in W. Faulkner's novels. The main concepts structuring the conceptual space in W. Faulkner's novels have been stated.

Keywords: *conceptual space, conceptual metaphor, concept, cognitive linguistics.*

На сучасному етапі розвитку лінгвістики художній текст розглядають [1] як найвищу форму репрезентації тексту, відзначаючи його особливу естетичну природу, художню інтенційність, орієнтацію на естетичний вплив. Постановка проблеми такого розгляду в загальному вигляді пов'язана з тим, що з точки зору когнітивної семантики інтерпретація тексту означає побудувати навколо нього такий світ, який уможливило перетворення світів у концептуальний простір.

У світлі зазначеної проблеми актуальність нашого дослідження зумовлюється необхідністю виявлення механізмів репрезентації концептуального простору у лінгвокультурологічному аспекті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми дослідження концептуального простору (Е. Margolis, С. Peacocke, А. Wierzbicka) свідчить про те, що питання про сутність концептуального простору, яке традиційно розвивається як відображення в певний спосіб його основних концептів, а також системи мовних засобів вираження структур знань набуває нового бачення при використанні засад лінгвокультурологічного аспекту.

При такому підході важливим стає питання з'ясування особливостей закріплення культурних надбань у концептуальному просторі, що передбачає

також пошук відповідей на запитання про формування концептосфери національних мов та лінгвокультурологічних проблем вивчення національних концептосфер.

Тому мета цієї роботи полягає у встановленні основних концептів, що структурують концептуальний простір романів У. Фолкнера.

Для вирішення поставленої мети виникла необхідність дослідження таких завдань: проаналізувати особливості маніфестації концептуального простору романів У. Фолкнера; дослідити основні концепти, які визначають концептуальний простір митця; систематизувати когнітивні особливості концептуального простору романів У. Фолкнера; проаналізувати концептуальні метафори, використані для втілення основних концептів письменника.

Опановані нами наукові результати дослідження дозволили проаналізувати головні концепти концептуального простору романів У. Фолкнера, які формують художній текст на основі словесних поетичних образів та свідчать про те, що культурна відповідність мовних одиниць обумовлюється їхньою співвіднесеністю з культурно важливими стереотипами, культурною специфікою внутрішньої форми.

При цьому було звернуто увагу на методологічне положення, згідно з яким дослідження концептуального простору художніх творів автора має бути спрямованим на експлікацію концептів, що складають концептуальну систему, яка визначається як інформаційна та є результатом пізнання людиною оточуючого світу, інтерпретації позначення й утримання у свідомості повної сітки понять [2].

Щодо відомої методологічної вимоги про виділення універсальних і культурно значимих ознак досліджуваних концептів та їхнього обо'язкового інтерпретування в контексті концептуального простору, то об'єктом нашого дослідження стали концепти ANXIETY та FURY, які актуалізуються паралельно.

Аналіз існуючих лінгвістичних уявлень показав, що метафори концептуального типу формуються не в мові, а в мисленні завдяки здібності людини встановлювати аналогії між інгерентними сутностями різної природи. Образність, іронічність метафори обумовлені низкою іманентних лінгвокогнітивних характеристик, що відрізняють її від інших тропів. Метафора є стереоскопічною, евристичною, енігматичною та сугестивною за своєю природою, що пов'язано з інформаційними та комунікативними аспектами семіозису. Стереоскопічність та евристичність є відображенням властивості метафори поєднувати різні концепти та забезпечити вихід читача в новий концептуальний простір, тоді як сугестивність та енігматичність віддзеркалюють деякі особливості читацької рецепції та інтеграції і носять більш оцінний характер. Стереоскопічність побудована на здатності метафори поєднувати в одне ціле дві ідеї, два концепти на основі їх

подібності. Метафорична референція зберігає повсякденне бачення в напруженому зв'язку з новим, яке вона пропонує. Стереоскопічність є визначальною силою, що дозволяє метафорі виступати як сигнал адресованості художнього тексту. Евристичність – це здатність метафори не тільки формувати уявлення про об'єкт, але й деякою мірою визначити спосіб сприйняття цього об'єкту. Якщо розглядати метафору з позиції теорії фреймів, вона сприяє виникненню непередбачених міжфреймових зв'язків, що мають велику евристичну силу. Вона вимагає від читача побачити один об'єкт нібито в світлі іншого. Метафора може виражати здогад, інтуїцію, конкретне відчуття, вона здатна викликати уявлення про індивідуальні та універсальні риси об'єкту. Енігматичність – це характеристика метафори, що віддзеркалює її здатність ставити апперцептивну проблему, що вимагає вирішення. Загадка завжди припускає існування відгадки, але, на відміну від пластичної загадки, що припускає одну відповідь, метафора припускає безліч співіснуючих паралельно відгадок – інтерпретацій [3].

Сугестивність розглядається в даній статті як здатність метафори створити напруження, що виникає, коли читач намагається знайти зв'язок між властивостями референтів. Від ступеня складності таких зв'язків і залежить сугестивність метафори. Це явище називають по-різному: синергія, синестезія, але сутність його полягає в створенні напруження між семантичною структурою мови мистецтва та звичайною мовою, між буквальним і переосмисленим значенням, між повсякденним баченням світу та новим, запропонованим метафорою, між концептуальним простором реального світу і простором того світу, що має на увазі автор.

Центральним терміном у визначенні концептуального простору є концепт, що привертає увагу багатьох дослідників: лінгвістів, культурологів, філософів. Разом з широким колом теоретичних розробок з'явилась велика кількість робіт, в яких представлені конкретні описи тих чи інших концептів. Не зважаючи на це, своєчасним і важливим є звернення до вивчення концептуалізації та вербалізації концептуального простору за допомогою основних концептів. Пильна увага сучасної лінгвістики зосереджується на проблемі концептуалізації світу, а також особливим інтересом до проблеми відображення в мові концептів внутрішнього світу людини [5].

З точки зору когнітивної лінгвістики концепт репрезентується в мові концептуальними метафорами. У найзагальнішому вигляді концепт можна представити як згусток культури в свідомості людини: те, у вигляді чого концепт входить в культуру, а в деяких випадках і впливає на неї. Аналіз концептуального простору романів У. Фолкнера полягає, перш за все, у розкритті його природи як інформаційного згустку, сформованого в результаті пізнання навколишнього світу [6].

Лінгвокультурологічний концепт відрізняється від інших ментальних одиниць, які використовуються у різних галузях лінгвістичної науки (наприклад, когнітивний концепт, фрейм, сценарій, скрипт, поняття, образ,

архетип, гештальт, стереотип), акцентуацією ціннісного елемента. Центром концепту завжди є цінність, оскільки концепт слугує вивченню культури, а в основі культури лежить саме ціннісний принцип [4].

Дослідження основних концептів концептуального поля романів У. Фолкнера ґрунтується на виокремленні лінгвокультурологічного концепту як багатовимірного ментального утворення. Для нашого подальшого дослідження концептуального простору романів У. Фолкнера актуальним убачається аналіз образної складової концепту, яка пов'язана з способом пізнання дійсності. Оскільки концепт є одиницею культури, він повинен містити в собі ціннісну складову. Концепт виступає тією структурою свідомості, у якій фіксуються цінності соціуму. У романах У. Фолкнера концепт ANXIETY тлумачиться як ментальне утворення зі складною структурою, зумовленою вірогідною природою реального світу, який він відбиває або конструює:

-There were plenty of them to abet him. Assist him and make a race of it; ten o'clock on Sunday morning, the carriage racing on two wheels up to the very door to the church with looking exactly like a performing tiger in a linen duster and a top hat and Ellen with no blood in her face, holding those two children.

-He professed satiety but increased not only the amazement but the bitter and violent outrage – Henry the provincial, the clown, almost, given to instinctive action.

-He knew loyalty and acted it\$ he knew pride and jealousy; he loved grieved and killed still grieving, and, I believe, still loving Bon, the man to whom he gave four years of probation, four years in which to renounce and dissolve the other marriage knowing that the four years of hoping and waiting would be in vain.

У нашому трактуванні концепт ANXIETY моделюється у вигляді взаємопов'язаних операційних модусів – форм структуризації цілісного знання, які мають як поняттєвий, так і емоційно-оцінний зміст.

У концептуальному просторі романів У.Фолкнера іншим глобальним концептом є FURY, який базується на виявленні спільного та відмінного у сутностях та їх класифікації. У романах У. Фолкнера розгортання концепту FURY пов'язане з розгортанням загального змісту та його фрагментів:

- For two years it had watched him as with that grim and unflogging fury he had erected that shell of a house and laid out his fields, then for three years he had remained completely static as if he were run by electricity and someone had come along and removed dismantled the wining or the dynamo, while the women of the country gradually convicted it.

- Then in the long unmanaged Quentin seemed to watch them overrun suddenly the hundred square miles of astonished earth and drag house and formal gardens violently out of the soundless nothing and clapped them down like cards upon a table beneath the up-palm immovable and pontific.

- *And thought I must have seen Ellen and the children before, this is vision of my first sight of them which I shall carry to my grave a glimpse like the forefront of a tornado of the carriage and Ellen's high white face with it and the two replies of his pace in miniature flanking her.*

- *The other wall of the savage quit September sun impacted distilled and hyperdistilled, into which came now and then the loud cloudy flutter of the sparrows like a flat limber stick whipped by an idle boy, and the rank smell of female old flesh long embattled in virginity.*

Характерні особливості концептів ANXIETY та FURY з точки зору семантико-когнітивного аналізу дають можливість оцінити параметри творчих зусиль У. Фолкнера.

Концептуальний простір у художніх творах письменника ґрунтується на функції структурації, забезпечуючи перехід від монотонної множини ознак, що формують логічні поняття до встановлення ступеню їх облігаторності. Він корелює з повсякденними поняттями, які поєднують облігаторні та необлігаторні концептуальні ознаки.

Проведений таким чином аналіз концептуального простору романів У. Фолкнера з точки зору лінгвокультурологічного підходу дозволив нам виявити низку ознак основних концептів ANXIETY та FURY, які імплікуються змістом цілого художнього тексту.

Перспективним убачається проведення подальшого теоретичного аналізу концептуального простору шляхом комплексного використання сучасних уявлень когнітивної лінгвістики з урахуванням її лінгвокогнітивного та психолінгвістичного аспектів.

Література

1. Cruse A. Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics / A. Cruse. – Oxford : Oxford University Press, 2011. – 768 p.
2. Evans V. New Direction in Cognitive Linguistics / V. Evans. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2010. – 512 p.
3. Fauconnier G. The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities / G. Fauconnier. – New York : Busec Books, 2002. – 440 p.
4. Margolis E. Concepts: Core readings / E. Margolis. – Cambridge : MTT Press, 2008. – 415 p.
5. Peacocke C. A. Study of Concepts / C. A. Peacocke. – Cambridge : MTT Press, 2008. – 273 p.
6. Wierzbicka A. English : Meaning and Culture / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 352 p.